

ЗУНД РАКОРУН АНЦОН АЙ – ЗИН ЗУНД РАЙСУН АЙ!..

Эмиль ЗОЛЯ (1840-1902), французгаг финсæг: «Мæ зæрдæй дæр æма мæ баргъомусæй дæр мæ æнæгъæнæйдæр бæргæ фæндуй зунд тæккæ уæлиаудæр бæрзæндæмæ исесун æма ин мæ сæргæй ниллæг раковун...» Номдзуд финсæги аци загъд е 'мбæстон, Франций нури президент Макрон бæргæ ку бакæсидæ: кæдимайди ба балæдæридæ, дуйнебæл алцидæр зунди бундорбæл аразгæ ке æй, уой, æма æ æррадзæф фæндитæбæл æ къох ракъуæридæ...

НОМЕРÆН

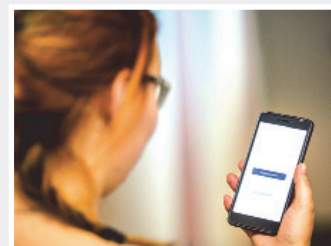

ÆНОСТÆМÆ ЦИТГИЙНАГ АЙ А ЦАРДВÆНДАГ

Нæ номдзуд æмзæнхон, намусгин революцион архайæг Гетьоти Дохчихъой фурт Хаджеумари райгурдбæл исæнхæст æй авдинсæй анзи (1884-1918). Æ цардвæндаги хабæрттæ уотæ рауадæнцæ, æма Советон хецаудзийнади сæрбæлтау æ тох фулдæр адтæй идард Сибири (уордæмæ тухæрвист æрцудæй æ революцион архайди туххæй) номдзуд революционер Сергей Лазой æмархайæг уогæй.

Гетьоти Хаджеумари имисгæй, абони сæрмагондæй мухур кæнæн номерæн æрмæг 6-7-аг фæрстæбæл.

ЗОНУЙНАГ

КЪÆРЦЪОС УОТÆ, АРДАУÆН МИУТÆБÆЛ МА АРАЗИ КÆНЕТÆ!

Уæрæсей алли регионти цæрæг скъоладзаутæ террористон акт искæнуни туххæй æбæрæг адæмæй есунцæ фæдзæхститæ. Уой туххæй æ телеграм-каналы игъосун кæнуй Цæгат Иристони ахурадæ æма науки министр Алибегти Эллæ.

«Уæхæн фæдзæхст ка райсуй, еци æригæнттæ сæ райвæрунцæ социалон хизти, террористон акт искæнуни туххæй син зæрдæ æвæрунцæ устур æхцатæй. Сувæллон ку нæ исарази уй, уæдта 'й тæрсун кæнунцæ. Уæхæн игъосункæнуйнæгтæ цæунцæ Украини регистрацигонд аккунттæй.

Нурмæ бал еу цæгатиристийнаг сувæллон райста уæхæн курдиадæ, домунцæ си баради нихмæ архайд. Сувæллон нæ исарази æй, æ игъосункæнуйнаг равдиста æ мадæмæ, е уайтæккæдæр медгъуддæгути оргæнтæн фегъосун кодта.

Республики хъазар цæргутæ! Къæрцъос уотæ, ардауæн миутæбæл ма арази кæнетæ. Нийергутæ, уæ кæстæрти хæццæ дзубанди кæнетæ, аци цаути туххæй дзоретæ, ка 'нцæ се 'мбæлттæ, уонæмæ уæ цæстæ фæддаретæ, уавæрмæ кæсетæ. Нуртæккæ гъæуама æмхузонæй дæр уæн лæмбунæг», – фæдзæхсуй ахурадæ æма науки министр.

Диггорæ

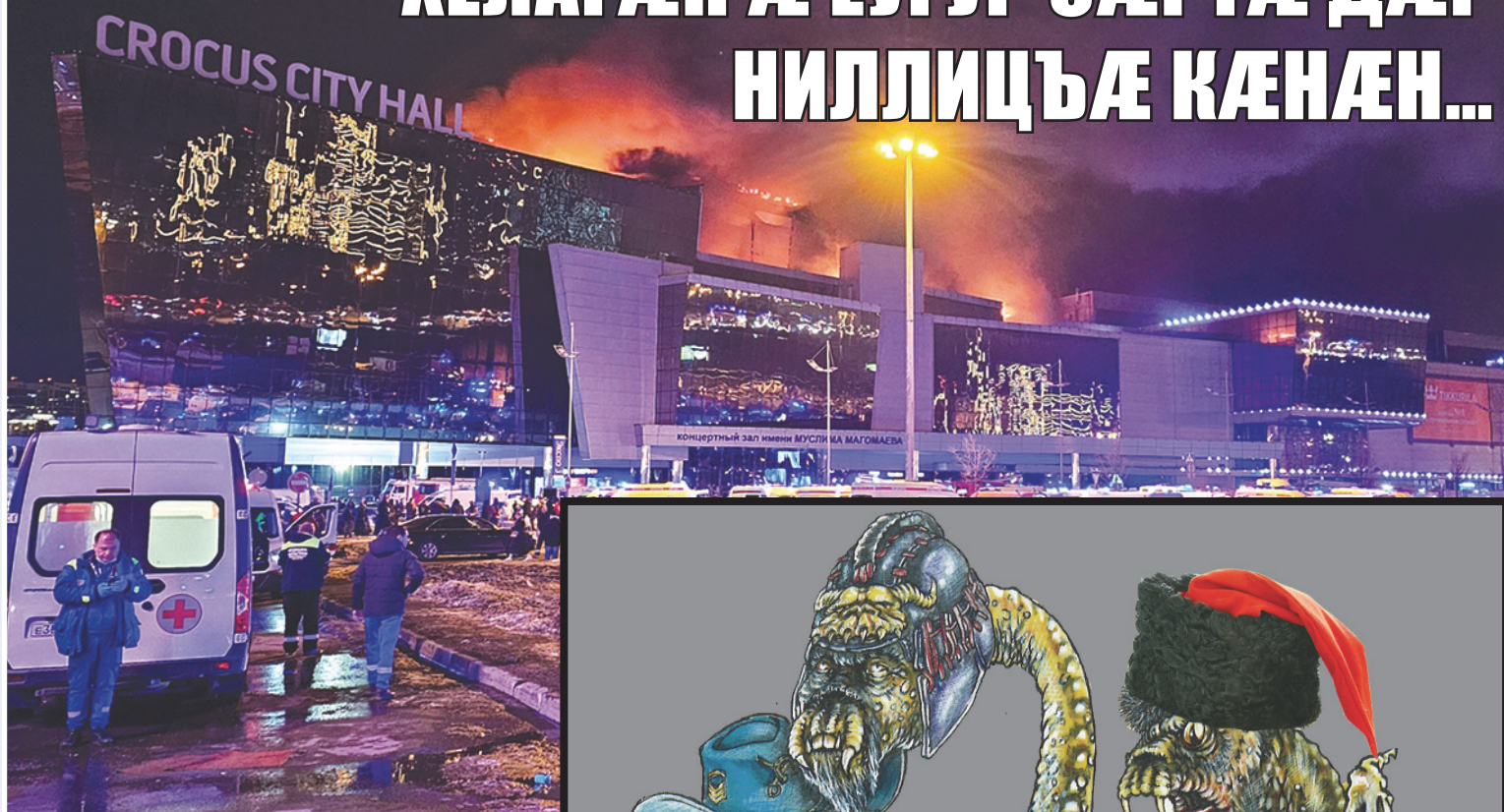
Цæун райдæдта 1993 анзи мартъий

0+

№11 (931) 2024 анзи 30 мартъи – кæрдæгæзмæлæни мæйæ

Аргъ 1 туман

ТЕРРОРИЗМИ ЗАЛИАГ ХЕЛАГÆН А ЕУГУР СÆРТÆ ДÆР НИЛЛИЦЪÆ КÆНÆН...

Терроризм æ фудæнахъæлдзийнадæй бабæй нин нæ зæрдитæ ниррезун кодта... Мах хъæбæр зæрдристæй хъонц кæнæн, еци фудракæнди уойасæбæл берæ адæм ке бастъалдæй, тæфирфæс кæнæн, уоми ка фæммард æй уони хуæнттæн, гъгæдард си ка æрцудæй, уонæн Хуцауæй корæн, цæмæй тагъддæр радзæбæх уонцæ.

Аци æверхъау цау нин еума хатт бавдиста: терроризм æй залиаг хелаги хузæн берæсæрон, æма ин цалинмæ æ еугур сæртæ æнæгъæнæйдæр бустæги нæ ниллицъæ кæнæн, уæдмæ си æдас нæ уодзинан.

Уæлдайдæр ба уомæ гæсгæ, æма абони нæ Фидибæсти нихмæ ка архайуй, етæ 'й хъæбæр хуарз лæдæрунцæ, лæгæй-лæгмæ архайдæй нин сæ бон неци бауодзæнæй, уомæ гæсгæ ба алли фудракæндтитæй гъавунцæ не 'хсæнади æхсæн тасдзийнадæ исæвзурун кæнун, нæ берæнацион æма берæконфессионалон бæсти цæрæг адæмти фæккæрæдземæ кæнун национ æма профессионалон нæбухсундзийнадæй. Фал син уомæй дæр неци рауайдзæнæй – аци теракт ирдæй бавдиста нæ адæмти алæмæти еудзийнадæ æма æмзунддзийнадæ.

Е æхцæуæн æй, фал нæ уæддæр еумæй-агæй гъæуй не 'знæгти уæхæн миути нихмæ никки карздæр фæллæуун, сæ сау мæлæтхæссæг фæндитæ син фегуппæг кæнунбæл архайун.

СОЦИАЛОН АХСИАГ ГЪУДДАГМÆ – ГЪÆУГÆ АРГОМ АЗДÆХТ

«БЕРÆСУВÆЛЛОНГИН БИЙНОНТÆБÆЛ АУОДУН ÆЙ НÆ ЕУМÆЙАГ ИХÆС!..»

Цæгат Кавкази федералон зилди Уæрæсей Президенти Æнхæстбаргин минæвар Юрий Чайки разамундæй ци урух æмбурд арæзт æрцудæй, уоми дзубанди цудæй берæсувæллонгин бийнонтæн уæлæнхасæн социалон агъазбæл, уæдта æндæр ахсгиаг фарстатæбæл. Видеобастдзийнади фæрци фæмбæлди архайдта нæ республики Сæргълæууæг Сергей Меньяло.

бийнонтæн еугурвæрсуг падзахадон агъази комплексон системæ. Еци бийнонтæн сæ царди уавæртæ фæррæуæгдæр кæнунæн агъаз æй «Берæсувæллонгин бийнонтæн уæлæнхасæн социалон агъази мадзæлтти туххæй» Уæрæсей Президенти Указ дæр.

Фæндуй, бæсти иннæ регионти хæццæ рабаргæй, фæстаг æнзти дæргъи еугуремæй фулдæр нæуæгигурдтæ фæууй нæ федералон зилди. Æма еци арфиаг фæззинд багъæуай кæнунæн аразун гъæуй бæстон ауодæн мадзæлттæ. Уомæн агъаз æнцæ, федералон хæцаудзийнади æмвæзадæбæл ци ахедгæ унафитæ хаст цæунцæ, етæ, – æ радзубандий фæббæрæг кодта Президенти минæвар.

Æмбурди райдайæни Юрий Чайка куд фæббæрæг кодта, уотемæй нуриуæнгæ бæсти арæзт æрцудæй сувæллонгин

– Махæн нæ еумæйаг ахсгиагдæр ихæс æй, цæмæй берæсувæллонгин бийнонтæ сæхебæл банкъаронцæ падзахади еугурвæрсуг агъаз, цæмæй сæ царди фæрнугадæ гъомусгиндæр кæна. Æхцæуæнæй мæ фæббæрæг кæнун

Уæрæсей фæллоинæ æма социалон гъæуайкæнуинади министри фиццаг хуæдæйæ-

вæг Ольгæ Баталина, æндæр федералон ведомствитæ æма Цæгат Кавкази регионти минæвæрттæ дзуаппон доклаттæ искодтонцæ, берæсувæллонгин бийнонтæн агъази программитæ куд æнхæстгонд цæунцæ, уæдта регионалон хæцаудзийнади æмвæзадæбæл аци къабази ци бунæттон проектæбæл куст цæуй, уой туххæй.

Фарстай фæдбæл ци дзубанди рауадæй, уомæн хатдзæгтæ кæнгæй, Юрий Чайка куд бафеппайдта, уотемæй еугур фæдаргонд унафитæ æма программитæ дæр гъæуама афойнадæбæл æма æнхæстæй цардмæ уагъд цæуонцæ.

Æмбурди архайгутæ сæрмагонд æргом раздахтонцæ æрдзон зингисервæзтитæ ма 'руадзун мадзæлттæ иснисан кæнунмæ, донивулдтити рæстæгмæ цæттæдзийнади, уæдта æндæр вазуггин фарстатæмæ дæр. Аци гъуддæгутæмæ кæстдæрд фæллæмбунæгдæр кæнуни нисани хæццæ бæлвурд амунддзийнæдтæ лæвæрд æрцудæй «Ростехнадзор», æрдзæгъæуайгæнæн æма æндæр федералон, регионалон ведомствити разамонгутæн.

Сергей Меньяло æ радзубандий лæмбунæг æрлæудтæй, бони фæтки фарстатæ фæдбæл Цæгат Иристони ци архайд цæуй, уобæл.

Цæгат Иристони Сæргълæууæги æма Хецауади пресс-службæ

АХСИАГ ФАРСТА

АДÆМИ ЦАРДИ САБУРДЗИЙНАДÆ БАГЪÆУАЙ КÆНУНИ СÆРБÆЛТАУ

Евгуд цуппæрæни адтæй нæ республики Парламенти æмбурд. Депутаттæ ци фарстатæмæ 'ркастæнцæ, уони уæлæнхасæн ма байгъустонцæ республики Медгъуддæгути министрати 2023 анзи кусти бæрæггæнæнти туххæй министри хуæдæйæвæги ихæстæ рæстæгмæ æнхæстгæнæг Цибирти Тайморазидзуаппон радзубандимæ. Куд загъта, уотемæй фудракæндти нимæдзæ æвгъуд анз фæффулдæр æй, уæлдайдæр ба – информацион технологити хæццæ баст фудракæндти нимæдзæ: етæ фондз анзей размæ кæд 7,3 проценти адтæнцæ, уæд 2023 анзи ба исхæрттæнцæ 30,4 процетæмæ. Фудгæнгутæн аккаг никхуæрд дæттунити туххæй министрати гъæуй сæхе специалисттæ, уомæ гæсгæ сæ косгити ахур кæнунмæ раветунцæ Мæскумæ, Петербург æма æндæр сахартæмæ. Цибирти Тайморазидзуабандимæ гæсгæ, фæффулдæр æй, ке рагом кодтонцæ, еци фудракæндти нимæдзæ. Наркотиктæ Цæгат Иристонмæ ласт цæмæй мабал цæуонцæ, уой туххæй æхгæд æрцудæнцæ, кæбæлти сæ ластонцæ, 39 уæхæн нади. Æфхуæрд байафтонцæ 397 фудгæнæги. Тохæнгарзи æнæзакъон зелдохи нихмæ, уæззау æма уæлдай уæззаудæр æндæр фудракæндтитæ аразуни нихмæ, экстремизм æма терроризми фæззиндтитæ не 'руадзун нисани хæццæ, республики арæнтæ, адæми сабур æма хузæнон цард багъæуай кæнуни, уæдта нæдтæбæл цæуни æдасдзийнади фæткæ æнхæст кæнуни туххæй ци мадзæлттæ арæзт цудæй, уони фæдбæл министр лæмбунæг æрдзубанди кодта.

Фарстай фæдбæл æмдоклад искодта Черчести Аслан. Фарстатæ æма феппайуйнæгтæ адтæй депутаттæ Цæллаги Жаннæмæ, Цæгæратти Русланмæ, Дидарти Сосланмæ, Фадзайти Арсенмæ, Уртати Азæмæтмæ, Суанти Вадиммæ.

Уомæй уæлдай ма депутаттæ равзурстонцæ æма фиццаг кенæ дуккаг бакасти исфедар кодтонцæ республики социалон-экономикон æма æхсæнадон-политикон царди хæццæ баст закъонтæ æма закъонти проекттæ.

ЦÆРÆНУАТОН-КОММУНАЛОН ХÆДЗАРАДИ АРХАЙДИ БÆРÆГГÆНÆНТÆ

ХУАРЗ КУСТÆН АККАГ АРГЪГОНД РАЗÆНГАРД КÆНУЙ...

Федералон падзахадон компани «Регионти ирæзти фонд» фегъосун кодта, цæрæнуатон-коммуналон хæдзаради кусти къулумпитæ райеуварс кæнуни ахедгæдæр архайд кæми кæнунцæ, еци уæрæсейаг регионти номхигъд. Хуæздæр регионти 'хсæн – Цæгат Иристон дæр.

Уой туххæй фегъосун кодта федералон косæндони пресс-службæ.

Зундгонд куд æй, уотемæй «Регионти ирæзти фонд» арæзт æрцудæй Президент Владимир Путини Указæй. Компаний архайд сæйрагдæр нисантæ 'нцæ бæсти регионти идарддæри райрæзти фарстатæ, комкоммæ ба – цæрæнуатон-коммуналон хæдзарадæ æма æндæр цардиуагон лæггæдти нивæбæлдзийнади проекттæ.

Федералон фонди специалисттæ еудадзугдæр сæ цæстæ дарунцæ, регионти æмвæзадæбæл цæрæнуатон-коммуналон хæдзаради комплекси кусти

къулумпитæ куд еуварсгонд цæунцæ, уомæ дæр. Еци кусти, ке зæгъун æй гъæуй, фæлхасгæнгутæн ахсгиагдæр æй, цæмæй аллихузон коммуналон къулумпитæ цубурдæр рæстæгмæ еуварсгонд цæуонцæ. Æма еци кусти дæр компани исбæрæг кæнуй раззагдæр æма фæстезад регионтæ.

Аци бæнтти ба фонди минвæрттæ исаразтонцæ радон уæхæн рейтинг. Уотемæй хуæздæрти номхигъдмæ хаст æрцудæй Цæгат Иристон дæр. Уотæ, Цæгат Иристони аллихузон коммуналон къулумпитæ райеуварс кæнунбæл рæстæмбес нимадæй харзгонд æрцæуй 2,6 сахаттæй бæрцæ.

Косæндони специалисттæ, уæхæн рейтингтæ аразгæй, аргъ искæнунцæ цæрæнуатон-коммуналон хæдзаради еугур хайæдти (гъардæттæн, электрон тухдæттæн, газ æма доуадзæн хæтæлтæ æма уотæ идарддæр) архайдæн дæр.

– Фæстаг æнзти бæрæггæнæнтæ куд æвдесунцæ, уотемæй цæрæнуатон-коммуналон къулумпитæ райеуварс кæнунæн ци рæстæг багъæуй, е минкыйдæргæнгæ цæуй. Зæгъæн, 2021 анзи уæхæн къулумпитæ райеуварс кæнунæн рæстæмбес нимадæй гъудæй 9 сахаттæй бæрцæ, 2023 анзи ба – 7,7 сахаттæй бæрцæ. Аци анзи райдайæнæй нуриуæнгæ нимæдзæ фæмминкыйдæр æй 6,9 сахаттæмæ. Уой хæццæ, регионти размæ æвæрд цæуй нисан, цæмæй уæхæн коммуналон къулумпитæ райеуварс кæнуни рæстæг никкидæр фæмминкыйдæр уа, – радзурдта «Регионти ирæзти фонд»-и генералон директор Ильшат Шагиахметов.

КА?.. ЦÆМÆН?.. ЦИ КÆНГÆ 'Й?..

Аци æма ма берæ æндæр ауæ-
хæн фарстатæ нæ дзиллæн сагъæс-
саг иссæнцæ, Мæскуй «Крокус Сити
Холл»-и ци æверхъау фудракæндæ
арæзт æрцудæй, уомæ гæсгæ. Æма
сæбæл бæлвурд дзуап лæвæрд
цæуй, терроризм æма экстремизми
фæззиндти нихмæ тох кæнунæй
комкоммæ ихæсгин ка 'й, еци къабæз-
ти 'рдигæй, тæккæ фиццагдæр ба – нæ
бæсти разамунд карзæй æма фæда-
рæй зæгъуй, уæхæн фудракæндтитæ
аразгута æма сæ ардаугутæ рагацау
бæрæггонд æма æгъатирæй æфху-
æрд ке цæудзæнæнцæ, уой.

Уой фæдбæл еума хатт фæдарæй
загъта Уæрæсей Президент **Влади-
мир Путин** æрæги сæрмагондæй ци
æмбурд исаразта, уоми. Дзубанди ба
си цудæй «Крокус Сити Холл»-и исар-
æзт теракти фæсте.

Паддзахади, уæлдайдæр ба сæр-
магонд службита 'рдигæй циуавæр
мадзæлттæ арæзт цæуй, уой тух-
хæй. Æ радзубандий райдайæни уой
баханхæ кодта, æма кадæртæ, уæл-
дайдæр ба Уæрæсей нихмæ паддза-
хæдти хæцауеуæггæнгутæй кадæртæ
еци фудбæлах исаразунæй фудгин

кæнунцæ пусулмæнтти. Уотемæй ба
еци хабар исбæлвурдкæнунæй æй.
Æма си кæд «пусулмон фæд» ес,
уæддæр уомæй фудгин æнцæ, ради-
калон исламисттæ ке хонунцæ æма
пусулмон дуйне æхуæдæг ке идеоло-
гий нихмæ тох кæнуй, етæ. «Фæндуй
нæ ардаугути базонун, уогæ етæ бæ-
рæг æнцæ. Нуртæккæ Америки Еу-
гонд Штаттæ еугур фæдурæттæй дæр
дуйнеуон æхсæнадæ æууæндун кæ-
нунцæ, украинаг фæд си ке нæйис,
уобæл», – фæббæрæг кодта Прези-
дент. Куд ма баханхæ кодта, уотемæй
гъæуама берæ фарстатæн сæ еугур-
бæл дæр лæвæрд æрцæуа бæлвурд
дзуæппитæ.

– Мæскуй 22 мартый ци æвер-
хъау фудбæлах æрцудæй, е æй ком-
коммæ фæттæрсун кæнуни фæрæз-
нæ. Уайтæккæ фæззиннуй фарста:
кæмæн æй е пайда? Гъавтонцæ æх-
сæнади тас бауадзун, – загъта Влади-
мир Путин.

Президент куд фæббæрæг код-
та, уотемæй фарстатæ дæр æгæр
берæ 'нцæ. Гъæуама исбæрæг уа,
«Крокус»-мæ бампурсуни фæсте
фудгæнгутæ Украинæмæ цæмæн

лигдæнцæ, уоми сæмæ ка æнгъæл-
мæ кастæй.

Нæ паддзахади разамонæг ра-
тæфирфæс кодта, еци фудракæнди
ка фæммард æй, еци адæми хеу-
æнттæн, ка си фæццæф æй, гъигæ-
дæрд си ка байафта, етæ ба, загъта,
тагъд рæстæги куд радзæбæх уонцæ.
Гъигæдæрд байафтаг адæмæн ка-
дæриддæр агъаз кæнуй, уонæн дæр
райарфæ кодта. Владимир Путини
дзубандимæ гæсгæ, еци фудракæн-
дæй уæрæсейæги фæттæрсун кæ-
нун бæргæ гъавтонцæ, фал син е нæ
бантæстæй – нæ адæм равдистонцæ
æцæг æнгомдзийнадæ æма кæрæд-
земæн агъаз кæнунмæ разæнгар-
ддзийнадæ. Уой фæдбæл Владимир
Путини загъд адтæй:

– Аци террористон акт ка исар-
азта, етæ гъавтонцæ тасдзийнадæ
рапарахат кæнун, æхсæнади 'хсæн
буцæутæ расайун. Фал исæмбалдæн-
цæ нæ адæми еудзийнадæ æма фид-
билизи нихмæ гæддхæй æрлæууни
нифсдзийнади хæццæ. Æмхузон æй
нæ рист, нæ сагъæс, закъони фæрци
фудгæнгутæ бафхуæруни туххæй нæ
фæндæ. Æма гъæуама бæлах рарта-
суни куститæ цæуонцæ æцæгдзийна-
дæ æма закъони бундорбæл...

ВЫЗОВЫ СОВРЕМЕННОСТИ. ЧТО ВАЖНО И ВОЛНУЕТ ЛЮДЕЙ

«НУЖЕН АКТ СПРАВЕДЛИВОСТИ!»

В связи с терактом в «Крокус Сити Холле» вновь развернулись дискуссии о возобновлении смертной казни в России. В средствах массовой информации было озвучено, что и в Госдуме обещают «глубоко и содержательно» проработать тему. А в Совете Федерации говорят, что возвращение смертной казни невозможно без соответствующего решения Конституционного суда РФ.

Между тем в средствах массовой информации стали появляться статьи на эту тему. Одну из них перепечатываем из газеты «Советская Россия» и на русском языке даем ее с тем, чтобы как можно больше людей ознакомились с ней и высказали свое мнение по рассматриваемой проблеме.

Страшный теракт в «Крокус Сити Холле» потряс нашу страну. Этот теракт стал одним из крупнейших в истории России, встав в один ряд с трагедиями Беслана и «Норд-Оста». На настоящее время известно о 133 погибших. Концертный зал «Крокус Сити Холла» полностью разрушен. В каком-то смысле потерпевшим является все наше общество, шокированное произошедшим, пережившее огромные морально нравственные страдания. Чего только стоили ужас-

ные кадры теракта, которые, увы, благодаря современным средствам связи, видели практически все наши сограждане.

Я не буду сейчас давать анализ версиям произошедшего – этим сейчас переполнен весь интернет, при том, что пока это не имеет ни малейшего смысла, так как информации явно недостаточно. Могу только констатировать – правоохранительным органам удалось сработать блестяще в том смысле, что подо-

зреваемых удалось взять живыми. Уверен, их показания будут для нас весьма ценными. Но пока нам всем очень важно сохранять спокойствие и не мешать силовым структурам и следственным органам делать свою работу.

Я, как, наверное, и все, посмотрел интервью с задержанными подозреваемыми в совершении теракта. Могу сказать, что, в соответствии со ч. 2 ст. 73 УПК РФ, подлежат выявлению также обстоятельства, способствовавшие совершению преступления.

На мой взгляд, сейчас очень важно, чтобы с задержанными поработали психологи-криминологи, детально исследовали их личности, выявили все, в том числе социальные и психологические причины, по которым они пошли на преступление, а также другие ученые (а не только сотрудники правоохранительных органов), которые должны исследовать все аспекты и обстоятельства теракта – причины, способы, мотивы и прочее.

ЗУНДГИН ЗАГЪДМÆ ЗУНДГИН ИГЪОСÆГ ГЪÆУЙ!..

Еу лæг будури æ цуди кой кодта, æ къохи æхсири гъосин, уотемæй. Еу рауæн рамбалдæй, фурадонугæй ка катый кодта, уæхæн хелагæбæл. Лæги гъосини æхсир ес, уой ку базудта, уæд си ракурдта, раттæ мин си æма дин æз ба, хæзнатæ кæми ес, уой байамондзæнæн.

Лæг исарази æй, хелагæ дæр æ дзурд исæнхæст кодта, фал... Лæг хæзнати дзæкъолæ исиста æма æ хæдзарæмæ ку фæрраст æй, уæд имæ хелагæ фæстæти багъузтæй, æ хъурмæ ин исбурдæй æма ибæл æхе æртухта.

– Ци мин кæнис? – фæгъгъæр ласта лæг.
– Гъæуама дæ рамарон, – дзуап равардта хелагæ, – мæ хæзнатæ мин ке рахастай, уой туххæй.

Лæг ин бæргæ лигъстæ кодта, ма бакæнæ уæхæн æверхъаудзийнадæ, зæгъгæ, фал имæ хелагæ ку нæ игъуста, уæд ин æрæгиаути загъта:

– Мадта цæуæн Солæманмæ... Е нин раст тæрхон рахæсдзæнæй.

Бацудæнцæ Солæманмæ, гъуддаг ин балæдæрун кодтонцæ. Æма е уæд хелагæн загъта, цæмæй бал лæги хъурæй дæлæмæ æрбура:

– Кæд мæмæ раст тæрхон рахæссуни туххæй æрбацудайтæ, уæд мæмæ игъосгæ дæр кæнетæ.

Æрбурдæй хелагæ, мадта ци кодтайдæ. Æма ин уæд Солæман зæгъта:

– Нур дæмæ игъосун... Дзорæ...
– Æз корун, – райдæдта хелагæ, – цæмæй мин барæ лæвæрд æрцæуа аци лæги рамарун. Хуцауи фæндæ уæхæн адтæй: «Æ къæлæбæл ин фæххуæци-сæ...»

Уæд лæг исарæхстæй, хелаги сæр уайтæккæдæр æ къахæй ралхъивта æма ин æй ниллицъæ кодта...

Уæдæй фæстæмæ байзадæй æмбесонд: «Тæккæ хуæздæр – хелагæн æ сæр ниллихъæ кæнун...»

Аци таурæхъи талæн махæн абони гъæуама бæлвурдæй лæдæрд уа. Нуртæккæ нин нæ сабур цард фехалуни зæрдтæй æма берæ æвуд адæм кæми бабун унцæ, уæхæн фудракæндтитæ аразунмæ ахъелгутæ æма сæ аразутæ дæр раст еци берæсæргин залиаг хелаги хузæн æнцæ. Æма си цæмæй фæй-йæрвæзæн, цæмæй нин си æвириддæр тæссаг мабал уа, уой туххæй ба ин æвæстеуатæй æ еугур сæртæ дæр ниллицъæ кæнун гъæуй. Уобæл æй нæ паддзахади æма разамунди абони архайд æнæгъæнæйдæр æма кæдимайди ба фæррæстмæ уидæ...

Станислав Ежи Лец (1909-1966), польшаг финсæг: «Е фудгæнæг æй – адæймаг рамардта... Æхе медæгæ...»

Æма æхе медæгæ адæймаг ка рамардта, уомæй тæссагдæр ба а дуйнебæл неци ес. Е некæмæн батæрегъæд кæндзæнæй, нецæбæл байауæрддзæнæй фуд исаразуни зæрдтæй, æма уой ба æцæгæй ниммарун гъæуй.

Данте АЛИГЬЕРИ (1265-1321), итаилаг поэт: «Фудæнхæ зæрдæ адæймæгутæн сæ хотухтæ 'нцæ тухмиуæ æма гадзирахат...»

Гъе уæхæнтæ 'нцæ нури фудæнхæгитæ дæр – террористтæ. Æма си фæййæрвæзунæн еунæг мадзал ес – тухмиуæй сæ кунæг кæнун.

Остин О 'МАЛЛИ (1858-1932), америкаг финсæг: «Куд расуггæнагити фæсте, уотæ политикти фæсте дæр æфснайгæ ба махæн рауайуй...»

Æцæгæй уотæ ке æй, уомæн ирд æвдесæн æй е дæр, æма аци финсæги æмбæстаг æррадзæф политикти фудæй фæззиндтæй нури терроризм – уой къабæзтæй абони ке фаунцæ, уони етæ сæхуæдтæ ке «исгъомбæл» кодтонцæ, е бæлвурдæй зундгонд æй. Æма еци тогмондæгтæй нæ цард искæдзос кæнун ба багъудæй мах, тæрегъæддаг адæми. Уой дæр – тогниккалди азари амæттаг бауогæй.

Павел ГУТИОНТОВ, публицист: «Мах Уæрæсей нерæнгæ хузæнон аргъ кæнунгъон нæ ан нæ евгъуд дзамантæн, фудракæндæ фудракæндæ-бæл нæ нимайæн, фудгæнгутæ ба фудгæнгутæбæл... Мах хатир кæнæн, нæ истори нин ка гулмузтæ, къаппæ-къуппитæ кæнуй, уонæй кæмæнфæндидæр...»

ФИДИБÆСТÆ УÆЙÆГÆНÆГ ДÆР ЗНАГ ÆЙ!..

Райгурæн бæстæбæл гадзирахаттæй ка рацудæй, æма æ нимæ фудракæндитæ ка аразуй, уони мæнгарддзийнади туххæй æ гъуди загъта æргомæй Уæрæсей Президент Владимир Путин æрæги е 'мгустæнгутти хæццæ фембæлди рæстæг, «Уруссаг бархеуон корпус» (Уæрæсей Федераций нимад цæуй террористонбæл æма 'й барæ нæййес нæ бæсти территорий архайунæн), зæгъгæ, æхе ка исхудта æма уотемæй нæ бæсти арæнрæбун районти фудракæндитæ ка аразуй, уой туххæй дзубанди ку рацудæй, уæд. Еци «æфсæддон арæзт» Владимир Путин исхудта, Устур Фидибæстон тугъди рæстæг нæ Райгурæн бæстæмæ æрбалæборæг знаги æмдзæхдон ка иссæй, еци инæлар Андрей Власови «æфсади» хузæн: «Еци æнаккæгтæ, еци уæйæгæнгутæ æма цифуддæртæ, Райгурæн бæстæбæл гадзирахаттæй рацæугутæ нæ нимæ тох кодтонцæ нацистти хæццæ еумæ, нуртæккæ дæр, гъулæггæгæн, разиндтæй раст гъе уæхæнтæ, сæ нимæдзæ дзæггарæ 'й, кæцитæ иссæнцæ нæуæг нацистти фарс...» Президент куд загъта, уотемæй нуртæккæ уруссаг бархеуон корпуси æма уой æнгæс тугъдон еуæндти рæнгъити ес 2,5 мин уæйæгæннæг-тугъдони æма си фулдæр цагъди цæунцæ...

Ци инæлар Власови кой рацудæй, уой шгъаг хабæрттæ, махмæ гæсгæ, зундгонд уодзæнæнцæ беретæн, уæлдайдæр ба хестæр фæлтæртæн. Фал сæ, ка 'й зонуй, нури кæстæртæ ба нæ фегъустайуонцæ, æма уомæ гæсгæ мухур кæнæн уой туххæй æрмæг.

Инæлар Власов æцæгæйдæр Райгурæн бæстæбæл гадзирахаттæй рацæуæг ке адтæй æма немуга-фашистон æрбалæборгутæн сæ хъозон ке иссæй, е кæд æма кæрæй-кæронмæ бæрæггонд æрцудæй, уæддæр еуæй-еу «историктæ» махмæ нæхе бæсти медæгæ дæр æма Нигулæни дæр архайунцæ уой сталинон режим

нихмæ тохгæнæгæй равдесунбæл, аразунцæ си бæгъатæр. Фал куд ес гадзирахаттæй рацæуæгæн исрастгæнæн? Уой фæдбæл æ гъудитæ зæгъта стратегион æртасæнти Уæрæсейæ институтти директор, отставка инæлар-лейтенант Леонид Решетников «Российская газета»-йи уацхæссæг Владимир Богданови хæццæ дзубанди кæнгæй.

– Фиццагидæр мæ базонун фæндун, дæумæ гæсгæ ба е куд æй, æма Власови гадзирахаттæй рацуд фæстаг рæстæги Уæрæсей, нигулæйнаг «æртасæн кустити» кой нæбал кæнун, растбæл банимайун ке фæлварунцæ? Нижегородский облæсти, кæми райгурдæй, еци гъæу Ломакиной ма ин музей байгон кæнун дæр кедæрти ке бафæндадтæй...

– Загъд «Райгурæн бæстæ уæйæгæнæг» нерæнгæ некема райивта. Уомæ гæсгæ Власов Устур Фидибæстон тугъди историй æй фæдиссаг. Власовæн еугур фадуæттæ дæр адтæй, цæмæй историмæ бацудайдæ гадзирахаттæй рацæуæгæй нæ, фал аккаг уруссаг афицерæй. Сталин ибæл берæ рæстæги дæргъи æууæндтæй, рарвиста 'й Чан Кайшимæ æфсæддон гъуддæгуйи уафæгæнæгæй. Власов тугъди райдайæни фиццаг бæнтти Киеви фалдзос тугъдтити æхе лæгъуæй нæ равдиста. Фал фæстæдæр тухст рæстæги ба æхе бустæги æндæрхузонæй, тæрсæгæй равдиста, знаги фарс фæцæй. Апли æфсæддон разамонæг дæр, циуавæрдæр тухстаг уавæрти ку бахауй, уæд æй багъæуй, идарддæр ин ци кæнгæ æй, уой æ зундигъæдæмæ гæсгæ равзарун. Уæхæн хабæрттæ ахид æрцæуидæ. Æргъуди кæнайтæ уацари бахауæг инæлар Карбышеви. Власовæн æхе бафæндадтæй немугæгтæн лæггадæ кæнун. Инæлар Карбышеви ба туххæй агурдтонцæ сæ хæццæ æмгустадæ кæнун, мадта ма 'й Власов дæр æртасун кæнун равзурста. Фал Карбышев гадзирахатти бæсти равзурста гъезæмарæй мæлæт. Хонсар-Нигулæн фронти командæгæнæг инæлар Кирпонос æхе фехста, цæмæй уацари ма бахаудтайдæ. Нæ, советон дзурд «власовщина» иссæй гадзирахаттæй цæуни символ. Тугъди фæсте гъуддаг уомæ

æрцудæй æма Власови æрвадтæлтæ сæ анкетити финстонцæ: «Родственником генерала-предателя не являюсь».

– Еу рæстæг кæмæдæрти фæззиндтæй уæхæн гъуди, гъома, гитлеронти фарс ке фæцæй, е æнæбари гъуддаг адтæй, гъома, æндæр гæнæн ин нæбал адтæй, уомæн æма, дан, е Волхови фронти ци дуккаг цæвæн æфсæдæн командæ кодта, уой æртухсти бахаудтæй. Еуæй-еу историктæ ба уотæ дзорунцæ, гъома, дан, Власов уæхæн хузи тох кодта Сталини режими нихмæ.

– Уæхæн дзубандитæ æнæбундор æнцæ. Фиццагидæр, кæд дуккаг цæвæн æфсад æртухсти бахаудтæй, уæддæр куд тугъдон еуæг, уотæ знагмæ æхе нæ равардта, æ тугъдонтæй æма командиртæй беретæ уæззау уавæрти идарддæр тох кодтонцæ знаги нихмæ. Дуккагæй ба, уотæ ке дзорунцæ, гъома, дан, Власов «Уæрæсе иссæрбарæ кæнуни сæрбæлтау æнæхуцау большевизми нихмæ тохгæнæг символ иссæй». Уæхæн талæни хæццæ дзубандитæ еугурæйдæр æнцæ Уæрæсей знагити æримисгæ таурæхътæ. Уой дæр, цæмæй гитлерон Германибæл фæууæлахези гъуддагмæ нæ бæсти байвæрæн æрриллæгдæр уа, уой туххæй. Еу рæстæги мах нæ институтти исаразтан дуйнеуон конференци, хундтæй «Коллаборационизм и предательство во Второй мировой войне. Власов и власовщина». Еци конференций радзубандигæнæг архайгутæй уотид гъавгæ дæр неке бакодта, фашистти фарс ка фæцæй, еци инæлар, дан, Гитлерæй испайда кæнгæй гъавта Советон хецаудзийнади нихмæ истох кæнун, зæгъгæ, уæхæн тезисбæл æрдзубанди кæнунмæ. Нæ Фидибæстæмæ æрбалæборæг знаги æмдзæхдон ка иссæй, етæ, гæрр, уой нæ лæдæрдтæнцæ, æма Гитлери æрдонгтæ Уæрæсе иссæрбарæ кæнунмæ нæ цудæнцæ, фал æ фесафуннæ?!.

– Ема уæддæр уруссаг сæрбарæгæнæг æфсади службæ кæнгæй æхе ка фегадæ кодта æма фæстæдæр советон уацари ка бахаудтæй, уонæй берети тугъди фæсте исраст кодтонцæ.

– Фиццагидæр, раст сæ не 'скодтонцæ, фал син амнисти искодтонцæ. Дуккагæй ба, амнистимæ сæ еугур нæ бахаудтæнцæ, айдагдæр æфсæддон фудракæндити æма фехстити ка нæ архайдта, етæ. Власовæн æхецæн æма е 'фсади еуæндæс хестæр афицерæмæн ба 1946 анзи 1 августти тæрхондонæ рахаста маруни тæрхон, нийауиндзæгæй. Власов курдта, цæмæй æй, куд афицери, уотæ ауиндзæг ма 'рæнонцæ, фал æхсгæ. Фал тæрхондонæ уафæ рахаста: нæййес уæхæн афицер, фал ес Райгурæн бæстæбæл гадзирахаттæй рацæуæг фудгæнæг.

– Ема уæддæр, ка 'й зонуй, инæлари царди нивæ уотæ хумæтæги нæй. Еуæй-еу историктæ куд зæгъунцæ, уотемæй Власов æй Мæску ервæзунгæнгутæй еу, айдагъ уой туххæй дæр хатири аккаг æй.

– Æз нуриуæнгæ дзурдтон, гъома, Власовæн фадут адтæй æхе Райгурæн бæстæ гъæуайгæнæгæй равдесунæн. Е бæгъатæрæй архайдта Киев гъæуайгæнæн тугъдтити. Историктæ куд зæгъунцæ, уотемæй Киеви бунмæ ци механизацигонд корпусæн командæ кодта, е немугæгтæн устур зиантæ æрхаста, кæд фæстагмæ корпус искунæг æй, уæддæр. Еуæй-еу æртасгутæ зæгъунцæ, гъома, дан, нæ бæсти сæйраг сахар гъæуайгæнæгæй дæр фескъуæлхтæй. Финсунцæ, гъома, дан, æ механизацигонд корпус Мæскуй бунмæ Солнечногорски бауорæдта Вальтер Модели танкон æфсади размæмпурст. Фал ами берæ хæццæ-мæццитæ ес. Гъуддаг уой медæгæ 'й æма Мæскуй бунмæ Власов командæ кодта корпусæн нæ, фал 20-аг æфсæдæн, æ штаби хецау ба еци бæнтти адтæй Леонид Михали фурт Сандалов. Æфсæдæн контримпурст е бацæттæ кодта. Власов æфсади фæззиндтæй нимпурсти рæстæг. Сандалови тугъдон искурдиадæн устур аргъ кодтонцæ Маршæл Г.К. Жуков, æфсади инæлар С.М. Штенко æма æндæртæ. Уомæ гæсгæ, уотæ ку зæгъæн æма Власов Мæску ервæзунгæнгутæй еу адтæй, зæгъгæ, уæд е уодзæнæй æцæгдзийнадæ зулунмитæ кæнун. Л.М. Сандаловæн æ тугъдон над фæцæй 4-аг Украинаг фронти штаби хецауæй инæлар-болкъони цини.

– Ема мадта уæд Власови цæмæн уоййасæбæл рæститæ кæнунцæ?

– Ема айдагъ Власови рæститæ кæнунцæ? Фæстаг æнзти еуæй-еу нигулæйнаг бæстити фæззиндтæй бæрæг мæнгисторион фæткæвæрд: Европæ Сурх Æфсæд е 'мцæдесонти хæццæ не 'суæгъдæ кодта, фал англисаг æма америкаг æфсæдтæ. Еци гъудибæл æууæндун кæнунцæ ирæзгæ фæлтæрти. Е нæ, фал ма Дуккаг дуйнеуон тугъд ке райдæдта, уомæй Гитлери

Владимир Путини ма еци фембæлди ку бафарстонцæ Райгурæн бæстæбæл гадзирахаттæй рацæугутæ æма нæ нимæ тохгæнгути туххæй, уæд æ дзуапп адтæй: «Махмæ маруни тæрхон æййивд æрцудæй, фал уæхæн гадзирахаттæй рацæугутæмæ ба нур дæр, уæдта усонибони дæр – нæ цæстдæрд уодзæнæй, куд нæ нимæ тохгæнгутæмæ, уотæ. Уæхæнттæн хатиргæнæн нæййес!..»

Рæстæгæй-рæстæгæмæ Уæрæсей рауинг уй дзубанди, цæмæй нæмæ нæуæгæй æнхæстгонд цæуа маруни тæрхон. Уой фæдбæл уæлдай карздæрæй дзорун байдæдтонцæ Мæскуй «Крокус Сити Холли» ци фудракæндæ арæзт æрцудæй, уой фæсте. Дзиллон хабархæссæг фæрæзнити дæр фæззиндтæй хæцæн æрмæгутæ. Уонæй еу мах дæр мухур кæнæн абони.

хæццæ Мюнхени англисаг-французæг бадзурд нæ фудгин кæнунцæ, фал 1939 анзи исарæзт Молотов-Рибентропи пакт (федуд). Цæмæн уотæ кæнунцæ? Цæмæй фашизми нихмæ тохи ССР Цæдеси ахедундзийнадæ, цæйбæрцæ гæнæн ес, уойбæрцæ ниллæгдæргонд æрцæуа, тугъди разгилд уой фуд фæууа.

– Куд дæмæ кæсуй, психологон атакæ айдагъ нигулæйнаг фæсæвæдбæл цæуй æви уæрæсейæг æхсæнадæбæл дæр?

– Цийфæнди ку уа, уæддæр уомæ цæттæ ун гъæуй. Хумæтæги, æвæдзи, фулдæрæй-фулдæр нæ кæнунцæ оккупацион территориятæбæл советон æфсæддонти фудмиути туххæй æримисгæ мæнгæ æрмæгутæ. Ке зæгъун æй гъæуй, тугъд тугъд æй, адтæй си мæрдкъахæни цаутæ дæр, сабур цæрæг адæми нихмæ æндæр фудракæндитæ дæр. Ема айдагъ Сурх Æфсади æфсæддонтæ нæ кодтонцæ уотитæ. Зæгъæн, 1946 анзи америкаг æфсади оккупаций зони Германий территориябæл райгурдæй миллион «хузгин» сувæллонемæй фулдæр – уæхæн нимæдзитæ ес нигулæйнаг историкти кустити. Фал уæддæр кæнунцæ Сурх Æфсади æфсæддонти кой, дан-дунтæ сæбæл имисунцæ. Уотемæй ба хуарз зундгонд æй е, æма уæхæн хабæртти туххæй советон æфсæддонтæ карз æфхуæрд ке æйафтонцæ, фудмиуæ бакæнгæй сæ кæми æрахæссиуонцæ, уоми сæ фехсуйи уæнгæ дæр, æма уой кой ба кæнгæ дæр нæ кæнунцæ. Зæгъун гъæуй уой, æма Великобританий архивтæй фæццидæр æнцæ тугъди рæстæги еугур документтæ дæр. Дуккаг дуйнеуон тугъди англисагти архивти туххæй официалон концепций нихмæ ка адтæй, етæ. Абони еунæг документ дæр нæбал иссæрдзинйтæ оккупацигонд территориябæл бритайнаг æфсæддонти фудракæндити туххæй. Немугаг архивти ба уæхæн документтæ ес.

– Уæрæсей æхсæнади æма фæсарæнти цæрæг уруссагити 'хсан нерæнгæ дæр ма буцау дзубанди цæуй Дуккаг дуйнеуон тугъди рæстæг уорс эмиграци æхе кутемæй бавдиста, уой туххæй. Цæветтонгæ, дан, син фашистти хæццæ адтæй урух æмгустадæ.

– Е уотæ нæй. Уорсити змæлди фулдæр хай Гитлери фарс нæ адтæй. Уогæ, ке зæгъун æй гъæуй, адтæнцæ инæларæртæ Шкуро, Краснов æма æндæртæ. Фал адтæй инæлар Деникин дæр, медбæстон тугъди æнзти бархеуон æфсади сæйраг командæгæнæг. Гитлеронти хъæбæр фæндадтæй сæхæрдæмæ 'й фæккæнун. Фал инæлар цæхгæр ралух кодта: «Инæлар Деникин службæ кодта æма кæнуй айдагдæр Уæрæсейæн!.. Фæсарæйнаг паддзахадæн службæ нæ кодта æма нæ кæндзæнæй!..»

Василий СУХОМЛИНСКИЙ (1918-1970), украинский педагог: «Против зла надо бороться. Зло нетерпимо. Примириться со злом – значит самому стать безнравственным...» Если бы эти мудрые слова услышали и вняли бы им нынешние украинские «вожди», которые и творят безнравственные деяния.

ДИГОРАЕ

№11. 2024 анз.

30 марты – кардэггэмэлэни мэйгэ

5

«НУЖЕН АКТ СПРАВЕДЛИВОСТИ!»

3 Произшедшая трагедия вновь вернула в общество дискуссию о необходимости восстановления такого уголовного наказания, как смертная казнь. Вернее, скажу по-другому – собственно, в обществе никакой существенной дискуссии по этому вопросу нет, общество как раз тут едино в выражении своей позиции, которая, согласно всем соцопросам состоит в том, что от 70% до 90% опрошенных полностью или с оговорками выступают за восстановление смертной казни, и число сторонников этой меры наказания растет.

Исторически смертная казнь является одним из самых древних и распространенных видов наказания. Думаю, время существования этого вида наказания совпадает со временем существования человеческой цивилизации. И тот факт, что, несмотря на явную тенденцию к сокращению, смертная казнь до сих пор активно применяется в большом количестве стран, в том числе, и в самых промышленно развитых, таких как Китай и США, говорит об эффективности этой меры воздействия на общественные отношения – а иначе человечество давно бы от нее отказалось, как отказалось от многого другого, отжившего свой век.

Поскольку смертная казнь является самым серьезным видом наказания, я бы даже сказал – самым страшным, уверен, что ни у кого из серьезных, образованных людей необходимость ее применения не вызывает никакого восторга, поэтому отношение к смертной казни и в мире, и в нашей стране всегда было сложным. Философы, ученые, мыслители, юристы спорили, вправе ли государство как совокупность порядочных, законопослушных людей отбирать чью-то жизнь. И в целом все-таки большинство соглашалось, что в исключительных случаях, для защиты основополагающих ценностей, таких как существование государства, жизнь и безопасность людей, для предотвращения еще большего вреда, такая мера нужна и оправдана.

Первую попытку отменить смертную казнь в России предприняло еще Временное правительство, но довольно быстро восстановило ее. Большевики после прихода к власти отменили смертную казнь одним из своих первых декретов, однако

тоже вынуждены были восстановить ее после убийства председателя Петроградской ЧК М.С. Урицкого (кстати, противника смертной казни) и покушения на В.И. Ленина. Впоследствии во всех наших уголовных кодексах смертная казнь указывалась как исключительная мера наказания, а в уголовных кодексах 1922 года и 1926 года, как и в ныне действующей Конституции РФ, было указано, что смертная казнь сохраняется впредь до ее отмены, то есть как необходимая, но вынужденная и временная мера.

АВТОРИТЕТНОЕ МНЕНИЕ

Сергей ШАХРАЙ,
автор проекта действующей Конституции РФ:

– В середине 1990-х, когда Россия вступила в Совет Европы, был объявлен мораторий на смертную казнь. Однако Совет Европы мы покинули 16 марта 2022 года. Сегодня нет ни одного международно-правового документа, в силу которого Россия была бы обязана и впредь придерживаться моратория. Поэтому это вопрос чисто внутренний. Для юридического оформления возвращения смертной казни в практику достаточно указа президента или решения палат парламента.

Я не сторонник смертной казни. Однако «суров закон, но это закон». В Конституции она есть. Нужно ли возвращать казнь в практику – вопрос очень непростой. Ну вот эти три категории – убийцы детей, насильники, террористы – заслуживают такого наказания. Важно только не распространять его на другие преступления.

В 1990-х годах прошлого столетия, несмотря на резкий рост преступности, применение смертной казни было приостановлено целым рядом нормативных актов, таких как указ тогдашнего президента РФ Бориса Ельцина «О поэтапном сокращении применения смертной казни в связи с вхождением России в Совет Европы», присоединения России к Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод, в связи с чем распоряжением президента Ельцина был подписан протокол №6 к этой конвенции, предусматривающий отказ от смертной казни, который, однако, так и не был в нашей стране ратифицирован. В общем и целом, все эти нормативные акты принимались в духе тогдашней политической установки «вхождения в Европу» и принятия так называемых европейских ценностей, под которыми, по моему скромному мнению, понимался просто частичный отказ от нашего суверенитета.

В феврале 1999 года Конституционный суд РФ признал неконституционным возможность вынесения смертных приговоров в отсутствие судов присяжных во всех регионах страны. Несмотря на то, что этот фактический запрет на применение смертной казни носил временный и технический характер, я отсчитываю юридическое действие моратория на смертную казнь в нашей стране именно с этого времени.

В дальнейшем эта позиция Конституционного суда РФ получила развитие в определении КС РФ 19 ноября 2009 г. №1344-О-Р, на которое часто любят ссылаться противники юридической возможности восстановления смертной казни в нашей стране: «В результате длительного моратория на применение смертной казни сформировались устойчивые гарантии права человека не быть подвергнутым смертной казни и сложился конституционно-правовой режим, в рамках которого – с учетом международно-правовой тенденции и обязательств, взятых на себя Российской Федерацией, – происходит необратимый процесс, направленный на отмену смертной казни, как исключительной меры наказания, носящей временный характер...»

Я вынужден был совершить некоторый экскурс в историю и привести цитату из определения КС РФ, чтобы показать, что применение смертной казни, как и ее отмена, обуславливались потребностями государства и общества. Даже если обратиться к формулировкам Конституционного суда, мы видим, как изменилось время!

Международно-правовые тенденции сменились на прямо противоположные, а на строгое соблюдение Российской Федерацией взятых на себя международных обязательств, которое я могу, как профильный специалист, констатировать и засвидетельствовать, наши западные

на принятие УК в 1996 году, очень современная формулировка. Применительно к смертной казни говорить об исправлении уже не приходится, а вот восстановление социальной справедливости и предупреждение совершения новых преступлений – это абсолютно адекватная и вполне решаемая задача. Восстановление справедливости, как и требование безопасности – совершенно законное, обоснованное и понятное желание людей. И я не представляю, как еще можно восстановить социальную справедливость по отношению к жертвам теракта в «Крокус Сити Холле», кроме, как через применение к соответствующим лицам смертной казни.

Предупреждение совершения новых преступлений – также вполне достижимая задача, поскольку статистика говорит о снижении числа соответствующих преступлений при применении смертной казни. Ее устрашающий и останавливающий эффект, исходя из мировой практики, не вызывает сомнений.

Нельзя согласиться и с тем, что есть законодательные ограничения для возобновления применения смертной казни. Закон – это инструмент, обеспечивающий потребности общества, производный политических запросов, а не наоборот. Закон – регулятор общественных отношений, его задача – помогать нам жить и защищать нас. Для этого закон должен соответствовать потребностям общества и быть адекватным времени. Изменилось время, изменились потребности общества, должен меняться и закон, а уж как конкретно его изменить – такую задачу общество должно поставить перед грамотными и квалифицированными юристами, которые в этом смысле мало чем отличаются от инженеров, проектирующих современные технические устройства. Есть потребность – должна быть выработана соответствующая юридическая конструкция. Главное, чтобы власти поставили такую задачу.

Я никогда не был противником смертной казни, но справедливости ради готов признать, что против ее применения есть как минимум один серьезнейший аргумент – судебная ошибка, да еще при недостаточности состязательности процесса. Все мы помним, например, классическое дело американских левых рабочих активистов Никола Сакко и Бартоломео Ванцетти, которые в 1927 году были ложно обвинены в убийстве кассиров обувной фабрики, казнены, и лишь в 70-х годах прошлого века реабилитированы. И это был классический пример дела, когда не надо применять смертную казнь. Это было крайне запутанное дело, вина обвиняемых была совершенно неочевидна, а их общественная опасность сомнительна.

Но в случае с терактом в «Крокус Сити Холле» мы имеем прямо противоположную картину. Безусловно, я уважаю презумпцию невиновности и не делаю никаких выводов о виновности конкретных лиц – это будет сделано в рамках предварительного следствия и судебного процесса, на котором, я надеюсь, все нормы нашего законодательства, в том числе и в части состязательности сторон, будут соблюдены. И вообще исключительная мера наказания не должна ни в коем случае применяться направо и налево. Она должна оставаться исключительной даже в плане поддержания к ней должного уважения, поэтому по определению не может применяться часто.

Дмитрий АГРАНОВСКИЙ
Газета «Советская Россия»
от 26/03.24 г.

Гетьоти Хаджеумар Елбиздурхы фурт (Харитон Николаевич) — аци ном мах адæмæн хъæбæр хъазар æй. Уæдта, айдаг махæн нæ, фал фæллойнæгæнæг адæми сæрбæлтау сæ цард раттæг хъазауатонæн устур, æцæг арг ка кæнуй, уонæн сæ еугурæмæн дæр.

Гетьой-фурти царди фадурæттæ æма хабæрттæ æнцæ æнæбæрцæ дессаги киноивæ искæнуни акаг. Æма, куд нæ уонцæ? Хаджеумари царди хуæздæр бонтæ, æнцæтæ, æносмæ федар баст уодзæнæнцæ фæллойнæгæнæг адæми сæрбæрæдзийнадæбæл тох кæнуни гъуддаги фæдбæл.

Гетьоти Хаджеумари царди уолæнтæ рахастонцæ сауæнгæ Сибирмæ. Адтæй революционер, советон цардарæзти сæрбæл тохгæнæг. Æхе равдиста Октябри революций сæрбæлтау тохи бæгъатæрæй æма лæгигæдгун разамонæгæй. Хаджеумари царди зинг æгæр раги бахустæй, фал æй ци гъуддагбæл равардта, уомæн ба некæд ес батар уæн.

Республикæ Цæгат Иристон-Аланий паддзахадон архиви ес документтæ, кæцитæ дзорæг æнцæ Гетьой-фурти ахури, уæдта ма æ царди иннæ гъуддæгутæбæл дæр. Документтæ æвдесунцæ Хаджеумари куд ахурдзау: фиццагидæр Мæхчески скъолай, уой фæсте ба — Æрæдони семинарий гомбæлкæнуйнаг. Революцион змæлди ке архайдта, уобæл дæр си ес æрмæг. Æ Райгурæн бæсти устур патриот ке адтæй, уой дæр бæрæг кæнунцæ документтæ.

Ци документти кой кæнæн, етæ 'нцæ æртæ: дууæ — «Свидетельство» ахуради туххæй, æртиккаг ба — курдиадæ («Прошение»), Хаджеумарæн æхе кьохæй финст. Фиццаг «Свидетельство» æй, Гетьой-фурт Мæхчески зилди скъола каст ке фæцæй, уой туххæй. Лæвæрд ин æрцудæй 1897 анзи 26 июли. Гетьой-фурт уæд бацудæй æ цуппæрдæсæймаг анзи. Документти автор æй Владикавкази Епархий училищети совети æрæдойнаг хайадæ. Ес си хайади сæрдæр æма иуонги кьохæвæрд. Аци документ Хаджеумарæн байгон кодта над идарддæри ахурмæ. 1898 анзи сентябри мæйи бацудæй Æрæдони семинаримæ. Æхсæз ахури анзи си равдиста æма æй æнтæстгинæй каст фæцæй 1904 анзи. Уой туххæй ин равардтонцæ «Свидетельство» (æвæдзи, нури аттестати хузæн). Аци документ игъосун кæнуй, Хаджеумар семинарий цуавæр предметтæ (еугурæй — 23) ахур кодта æма сæбæл ци хузи бæрæггæнæнтæ райста. Бæрæггæнæнтæ сæ фулдæр æнцæ хуарз æма хъæбæр хуарз. Хаджеумар семинарий каст фæцæй дуккаг разрядбæл. Фиццаг разряд райсунмæ ба гъудæнцæ айдагдæр хуарз æма хъæбæр хуарз бæрæггæнæнтæ. Документ финст æрцудæй 1904 анзи, октябри мæйи. Уæд Хаджеумар бацудæй æ еу æма инсæйæй-маг анзи.

Фиццаг дууæ документти дуйней рохс фæуидтонцæ Иристони (Мæхческ — Æрæдон). Æртиккаг документ ба райгурдæй идард Сибири, Енисейи губернийи, 1917 анзи æхсæзæймаг апрели. Фæйнæхузи æнцæ сæ рæстæг (1897-1904-1917 æнцæтæ), се 'рмæг, сæ «географи», еу ба сæ кæнуй Гетьоти Хаджеумари кадгин ном: дигорон хуæнхаг лæг, кæци æнæрцæф хъисмæти фæндæй иссæй Сибири цæрæг. Фиццаг дууæ документти финсунцæ Хаджеумарбæл, æртиккаг ба æхе кьохæй рацудæй. Уомæ гæсгæ ба, æ арг æма ахедундзийнадæ уæлдай бæрзонддæр æнцæ. Еузагдæй, аци документтæ æргом кæнунцæ, исуйнаг революционер-большевик нифсгунæй æма разæнгардæй куд цудæй ахуради кьæпхæнтæбæл царди бæрзæндтæмæ.

Лæмбунæгдæр гъуей æркæсун Хаджеумарæн æхе финст документмæ, кæцими имисуй æ раздæри революцион куст Иристони, уæдта æргом кæнуй æ

фæндитæ идарддæрмæ, нæуæг Уæрæсей уавæрти. Æхуæдæг финсуй, цæй фæдбæл æма кутемæй рафтудæй идард Сибирмæ. Бæрæгдæр уобæл дзоруй Хаджеумари финстæг. Цæмæн æй исхуда — «Курдиадæ» («Прошение»)?

Раздæр бал хуæздæр базонæн, ци фадурæттæ æма уавæртæ бацæттæ кодтонцæ, уæдта си куд фæззиндтæй аци документ. Уой туххæй райдайун гъуей

ГЕЪОТИ Хаджеумар

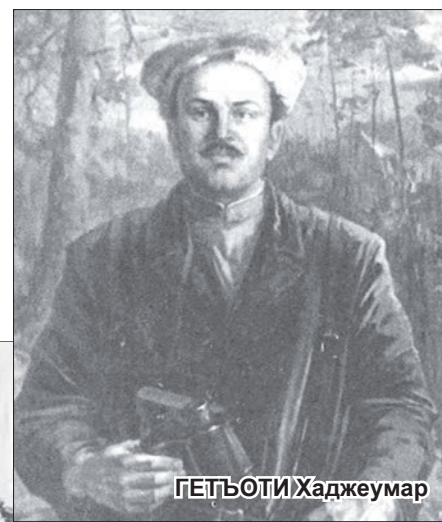
ÆНОСТÆМÆ ЦИТГИЙНАГ ÆЙ Æ ЦАРДВÆНДАГ

Уæрæсей фиццаг революций хабæрттæй. Еци рæстæги — æригон уогæй — Хаджеумар æхе бавдиста революций активон архайгæй. Паддзахи гъауайгæнæг оргæнтæ ин искодтонцæ устур «аргъ», уайтæккæдæр бахаудтæй уони цæстингаси. Райдæдтонцæ ин æ фæдбæл зелун.

Æхе римæхсгæй, Хаджеумар бахæрттæй Тифлисмæ. Къуар рæстæги си равдиста еске номбæл конд паспорти фæрци. Æхуæдæг неци зæгъуй, фал куд рагом æй, уотемæй паспорт адтæй Сохити Дмитрийи номбæл.

Ес уæхæн хабар, цума Хаджеумар хумæтæги нæ бамедæг æй Тифлисмæ, æ зæрдæ дардта хуæнтæбæл, зонгитæбæл. Уони 'хсæн — Тифлиси хуарз бунати косæг, зундгонд лæг, Хаджеумарæн ба ма е 'рвадæ — Гетьоти Дафа. Фал ин уæддæр нæ бантæстæй æхе знæгти дзæмбутаей ратонун. Паддзахи фæсдзæуинтæ, куд фæззæгъунцæ, дзæгъæли дзол нæ хуардтонцæ. Исирдтонцæ ин æ римæхсæн бунат. Искодтонцæ имæ устур деголæ. Гетьой-фурт куд финсуй, уотемæй цидæр гæгъæдитæ имæ адтæй, уони барæй фесафта («принужден был ... уничтожить»), цæмæй ин ма базудтайуонцæ е 'цæг муггаг. Хаджеумари ном уæд игъустгонд адтæй айдаг Дигоргоми нæ, фал еугур Иристони дæр.

Цубурдзурдæй, гъуддаг судмæ æрцудæй. 1911 анзи Кавкази тугъдон-округон суди тæрхонмæ гæсгæ, Хаджеумар æрвист æрцудæй Сибирмæ æхсæз анзей æмгъудæй. Берæ рауæнтæ бавзаргæй — Сибири уогæй — фæстагмæ ба æрбунат кодта Кански сахари. Уоми æй æрæййафта 1917 анзи феввали революци. Дессаг ба куд нæ 'й революционери ирисхæ. Хаджеумар, фиццаг революций (1905-1907 æнцти) ке

ГЕЪОТИ Хаджеумар

райгурæн гъæу Къаматæ, æ хъазар бийнonti. Хаджеумар æхуæдæг куд финсуй, уотемæй фиццаг рæстæги æууæнки цæстæй кастæй нæуæг хецауадæмæ. Æвæдзи, сæрбарæдзийнадæ уой кьохтæй ке райста, уомæ гæсгæ. Фæндадтæй æй нæуæг Уæрæсе гъауайгæнæг æфсæддонти рæнгитæмæ бацæун. «Курдиадæ» куд финсуй, уотемæй гъавта, æфсæдмæ цæуни размæ, тугъдон зонундзийнæдтæ райсун прапорщикти скъолай. Уæхæн скъоламæ бацæунмæ ба гъудæй, ахур ке искодта, уой туххæй документ. Куд зонæн, уотемæй, 1904 анзи каст фæцæй Æрæдони семинари. Райста «Свидетельство», фал æй иннæ документти хæццæ барæй фесафта 1909 анзи Тифлиси, уой туххæй раздæр загътан. Æма, Гетьой-фуртæн финсгæ 'рцудæй Æрæдони семинарий хецауадæмæ. Ниффинста сæмæ 1917 анзи, æхсæзæймаг апрели, курдта си, цæмæй ин раветонцæ «Свидетельство»-й кьопи, кенæ ба æндæр документ семинарий фæууни туххæй. Гъе уомæ гæсгæ Хаджеумар æ финстæг исхуда «Курдиадæ» («Прошение»). Æхсæз дæс къапеккон маркъи си байвардта, цæмæй гъуддаг ецирдигæй дæр ма къулумпи кæна, зæгъгæ. Æрæдони семинарий æй райстонцæ, е штампи амундмæ гæсгæ, 12 майи. Мæйæй фулдæр фæцæй надбæл Сибири Иристонмæ. 1917 анзи 30 майи ба ин равистонцæ, документи кьопийæй ци нæуæг кьопи исистонцæ, уой. Еузагдæй, кьопий кьопи, документ сæ кьохæвæрдæй бафедар кодтонцæ семинарий уæди ректор-архимандрит Феодорий æма æ правлений секретарь — Виноградов. Кьопи æрвист æрцудæй Гетьой-фурти амунд адресбæл: «Енисейи губерний, Енисейи уезди Калачински почтæ æма телеграфон хайадæ». Документæн æ идарддæри хъисмæт нæбал исбæрæг æй. Уæрæсей еци рæстæги устур æзмæнститæ цудæй: революци карзæй-карздæр кодта. Кæми ма адтæй Гетьоти Хаджеумарæн рæстæг прапорщикти скъолай ахур кæнунмæ. Кæд æма имæ æнгъæл кастæй æнæбæрцæ дессаг æма вазуггин скъола — революцион змæлд. Фæззиндтæй ин фадурæт, æ царди хуæздæр æнцæтæ ци гъуддагæн исаккаг кодта, уой уæлахæдзийнадæбæл идарддæр тох кæнун. Революций скъолай идарддæр архайгæй, Хаджеумар æхецæн исирдта федар бунат большевикти рæнгити. Айдаг большевиктæ архайдтонцæ, цæмæй адæми исафæг дуйнеуон тугъди æверхъау цæхæр хустгонд æрцæуа. Уой туххæй ба гъудæй тугъдзмæнтæг гъæздугутæ æма уони номæй унаффæгæнгутæй Уæрæсе исуæгдæ кæнун. Уæхæн гъудитæ Хаджеумар æхемæ арф райста, большевикти хæццæ æ идарддæри цард æма ирисхæ бабæтгæй.

1918 анзи фиццаг мæйи адтæй Каски советон милицæ аразæг, уæдта æ хецау. Еци рæстæги Уæрæсей райдæдта æма карздæр кодта граждайнаг тугъд.

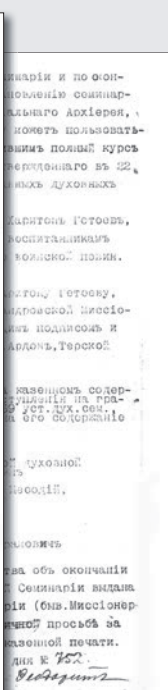
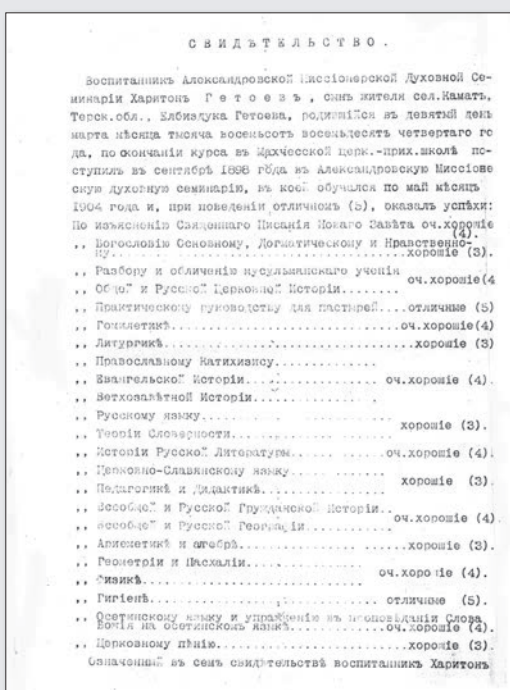
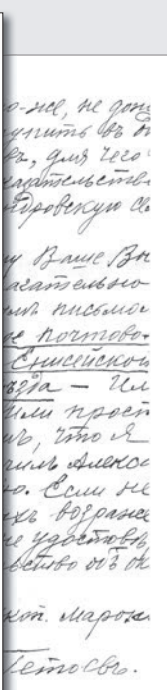
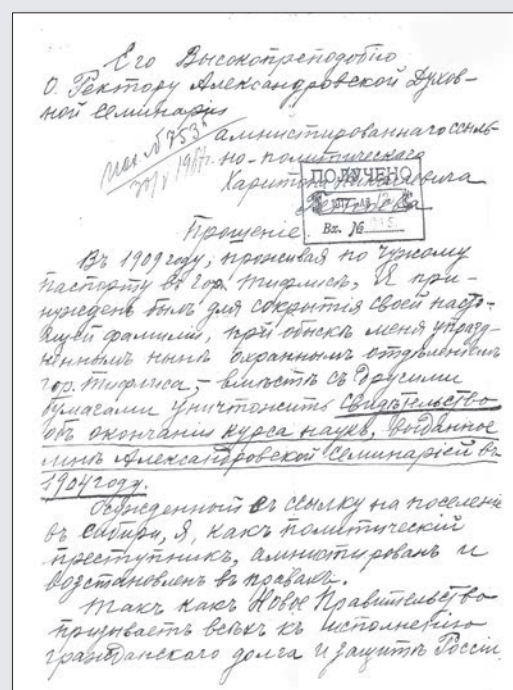
Еци уавæрти Гетьой-фурт, большевикти амундмæ гæсгæ, е 'ргом раздахта революций тугъдон хъауритæ аразун æма федар кæнунмæ Каски уезди, уæдта Сибири иннæ рауæнти. Цубур рæстæгмæ Хаджеумар æма æ революцион æмбал Сергей Лазой бæгъатæрдзийнади кой идæрдтæбæл райгъустæй. Знæгтæ дæр син «аргъ» кодтонцæ. Цох сæ нæ уагътонцæ, зилдæнцæ сæ фæдбæл. Фæстагмæ сæ дууæ дæр æнæхатир знæгти кьохмæ бахаудтæнцæ. Уæззау цæф фæууогæй, Хаджеумар бахаудтæй уорсæфсæддонти кьохмæ. Сахар Читай ахæстдонæмæ 'й багæлстонцæ. Уоми исæмбалдæй æ мæлæтбæл дæр — 26 октябри 1918 анзи. Фехста 'й прапорщик Шалюкин. Гетьой-фурт, бæгъатæр революционер, цæмæй зудта, прапорщикти скъоламæ цæунмæ ку гъавта, уæд æ цардбæл ин прапорщикти дамбаца ке раханхæ кæндзæнæй, уой.

ГЕЪОТИ Елбиздурх

архайдта, уой туххæй ахæст æрцудæй. Дуккаг революци (1917 анзи, феввали) ба æй уæгдæ искодта. Æхуæдæг куд финсуй, уотемæй амнистигонд æрцудæй, иссæй нæуæг, æнæпаддзах Уæрæсей сæрбарæ гражданин. Фæззиндтæй ин фадурæт райгурæн Иристонмæ цæунмæ.

Ес уæхæн хабар, цума Гетьоти Хаджеумармæ æ фидæ Елбиздурх ниффинста, нæхемæ рацо, зæгъгæ. Æхе дæр куд нæ фæндадтæй, фал революцион кусти гъудæгги уотæ арф бацудæй æма ин иссæуни равгæ уæд нæма адтæй. Фæстæдæр куд рабарæг æй, уотемæй, е 'нæферохгæнæг Дигоргомæй, Иристонæй рахецæн æй æносмæ. Ирисхæ ин нæбал балæвар кодта уæхæн амонд, цæмæй ма уæддæр фæстаг хатт фæууина æ уарзон хуæнтæ,

Æвæдзи, уæхæн зæгъгутæ дæр уодзæнæй, æма уотæ ка зæгъа, цæмæн æма ке сæрбæл равардтонцæ сæ цард Гетьоти Хаджеумар æма уой æмбæлттæ, зæгъгæ. Уоци фарстайæн æмбæлуы раттун уæхæн дзуапп.

Раздæри царди дæр, уæдта нури доги дæр нæ адтæй æма нæййес æхсæнадæ æнæ гъæздугдзийнадæй, æнæ гъæздугтæй. Нуриуæнгæ истори нæма æргъуди кодта æндæрхузи æхсæнадæ. Большевиктæ гъæздугути фæссурдтонцæ, фал сæхуæдтæ ба – фæндадтæй сæ, нæ сæ фæндадтæй – уони бунат æрахæстонцæ. Большевикти-коммунисти фæсте нæма фæззиндтæнцæ «нæуæг» гъæздугтæ. Давæггаг мулкæй исхъал æнцæ. Сæ зундирахаст æма культурон райрæзт ба 'нцæ æдзæллаг уавæри, уомæн æма син мулкау радаван нæййес. Гъæуы сæбæл берæ рæстæги косун, нифсгунæй, æнæзийнадæй. Еци райрæзтæн хуарз агъаз æнцæ – алкæддæр! – историй байамундзийнæдтæ. Уой байамундтитæ нури гъæздугутæ æма унаффæгæнгутæ ку нецæмæ даронцæ æма æрдаронцæ, уæд бабæй еци æнамонд рæстæг фæстæмæ æрæздæхдзæнæй. Æнгъæл сæмæ кæсдзæнæй уæди гъæздугути æгадæ карнæ æма кæрон. Фæззиндзæнæнцæ адæми сæребарæдзийнадæбæл тохгæнгутæ, Гетьоти Хаджеумари туруса æма гъуддаг ка рахæсса, уæхæнтæй. Гъе уой туххæй, Уæрæсей æртæ революций æнцæ – граждайнаг тугъд дæр сæ хæццæ – карз, фал æнæбæрцæ гъæугæ скъола.

Нифс нæ ес, революцитæ æма революционертæ ке байзайдзæнæнцæ историй, нæ евгъуд бони. Нæ гъæздугутæ æма хæцауадæ ба æнхæст кæндзæнæнцæ сæ устур социалон ихæс: æхсæнади рæнгъитæ фæдар кæнун æма кæрæдзæбæл бæттун. Еци ихæс æнхæст кæнунмæ ба ес æнæсайд фæрæзнитæ: еумæйаг знаги нихмæ тох кæнун. Æхсæнадæн уæхæн «знаг» æй мæгурдзийнадæ – революцитæ æма иннæ социалон фидбилитæ игурунгæнæг. Мæгурдзийнадæ ба айдаг къæбæр æма мулкæй тухсундзийнадæ нæй. Уонæбæл ма бафтаун гъæуы уоди мæгурдзийнадæ æма æнæгъдаудзийнадæ, фæлмæст, уæлбун зундирахаст. Еузагъдæй, ниллгæ культурон райрæзт.

Революционертæн дæр – Гетьоти Хаджеумар уони раззаг рæнгъити – сæ устурдæр фæндæ адтæй адæми рохс цардмæ кæнун, се 'хсæн культурæ æма зонундзийнæдтæ парахат кæнун. Ецирдигæй дæр æй æма уодзæнæй бафæн-

зуйнаг Гетьоти Хаджеумар! Документтæ 'й æвдесунцæ ахурмæ тулаваст, уæдта æхебæл косунмæ алкæддæр цæттæ ка адтæй, уæхæн адæймагæй.

Революционерти ирисхъæ фæббæрæг æй, сæ фæсте ци кæстæр фæлтæртæ исæнтæстæй, уонæбæл дæр.

Гетьоти Хаджеумарæн байзадæй еунæг фурт – Кермен. Е райгурдæй Сибири, исгъомбæл æй Иристони æ фиди фидæ Елбиздужы хæдзари. Гетьоти

дууæ дæр адтæнцæ ездон, æгъдаугин æма кадгин. Рохс цудæй сæ уиндæй дæр æма сæ дзурдæй дæр. Устур гъулæггагæн, æгæр раги батар æнцæ сæ царди бæнттæ, нæ бафсастæнцæ сæ кæстæрти хортæй, (рохсаг уæнтæ).

Дæс анзи фулдæр цæуы, кæдæй карз нец байста нæ астæуæй Гетьоти Юрики. Уæддæр ма ин æ фæстаг бæнтти ирисхъæ балæвар кодта, æнæгъæлти, дессаги фембæлд. Петербурги, дохтир-

Хаджеумари фурт Кермен фæммард æй Фидибæсти Устур тугъди. Фидæ æма фурт сæ цард равардтонцæ нæ Райгурæн бæстæ, нæ адæми сæрбæлтау: Хаджеумар – медæггон знæгти нихмæ тохи, Кермен ба – Устур Фидибæстон тугъди нæ бæсти сæрбæлтау.

Гетьоти Хаджеумари фурт Керменæн байзадæй кизгæ Лидæ æма фурт Юрик. Юрики хæццæ мах еу къласи ахур кодтан Сурх-Дигори астæуккаг скъолой. Каст æй фæцан 1957 анзи. Мах фæлтæр адтæнцæ, куд фæззæгъунцæ, тугъди сувæллæнттæ. Мæн фидæ дæр, гъулæггагæн, тугъдæй нæбал исæздахтæй. Байзадтæн седзæрæй – æнæ мадæ, æнæ фидæ, уæдта ма – ка нæ райгурдæй – æнæ еци хуæртæ æма æнсувæртæй. Гетьоти Юрик мæнæн адтæй мæхе æнсувæри хузæн. Иннæ æнсувæрбæл ба нимадтон Хохойти Петяй – е дæр адтæй ме 'мкъласон, бадгæ дæр еу партæбæл кодтан. Юрик дæр æма Петя дæр, сæ

тæмæ уогæй, еу дохтир æй бафарста, æ гæгъæдитæмæ ин ку 'ркастæй, уæд, Гетьоти Хаджеумар ба дин куд бауы, зæгъгæ. Юрик ин загъта, æ фурти фурт ке 'й Хаджеумарæн. Дохтир æхе байамудта, æз ба, дан, Сергей Лазой фурти фурт дæн. Бæргæ кæрæдзæбæл фæццинæ кодтонцæ, фал ци уæззау æма зæрдхъурмæ рауадæй сæ фембæлд. Юрики цардæмбал – Хъараон Ирæ – мин аци хабар ку ракодта, уæд æхецæн дæр сæ цæститæ дони разилдæнцæ...

Гетьоти Хаджеумари туххæй нæмæ ци гæгъæдитæ (документтæ) ес, етæ зæрдрохс æма зæрдрист гъудитæ игурун кæнунцæ, уомæн æма нæмæ рохс кæнунцæ евгъуд дуйнейæй – нур дæр æма алкæддæр, бæрзонд кæнунцæ Гетьоти Хаджеумари æнæферонхгæнгæ ном.

ГОБЕТИ Валоди, историон науки кандидат.

Гетьоти Хаджеумари цардæвндаги туххæй æ рæстæги финст æрцудæй берæ аллихузон уацтæ, документалон æма аййевæдон уадзимистæ. Уони 'хсæн бæрæг даруы Бесати Тазей финст документалон уацау «Цæй зын у цæргæсæн». Уой кæронбæттæни куд амунд æй, уотемæй 1925 анзи райдайæни Дигоргомæ цæрæг адæмæн кадгин æмбурд адтæй Гетьоти Хаджеумари номбæл. Еци æмбурди фæдбæл газет «Рæстдзинад»-и финстонцæ: «Дигоргомæ алкæдæр зонуй, Гетьоти Хаджеумар 1905 анзи революций тохи раззагдæртæй ке адтæй, уой. 1905 анзи фæдбæл бæрæгбони ин сæрмагондæй æ ном иссурдтонцæ æнæгъæнæ тъæппæн Дигорæ дæр. Æрæмбурд æнцæ еугур адæм дæр, фæддзурдтонцæ Хаджеумари кадæн. Митинги фæсте ин æ номбæл исаразтонцæ догъ...»

Бесати Тазе ма еци кæронбæттæни куд финсуы, уотемæй сауæнгæ 1920 анзæй фæстæмæ сибиргаг сахар Кански бæрæгастæуи райдзастдæр гъæунгтæй еу хæссуы Гетьоти Хаджеумари ном. Æма уоми уогæй, финсуы Тазе, мах сæрустурæй цудан сахару еци гъæунги. Сахайрæгтæй сæбæл ка рамбæлидæ, уонæй кедæрти дессагæн бафæрсуйонцæ:

– Ка адтæй аци гъæунгæ ке номбæл æй, е?

Æма етæ дæр сæрустурæй раттуйонцæ дзуапп:

– Кавказæг æхсаргин революционер, медбæстон тугъди бæгъатæр Гетьоти Хаджеумар.

Æма уомæ гæсгæ ба финсæг искодта уæхæн хатдзæг: «Адæмæй некæд иронх кæнунцæ сæ хуæздæрти нæмттæ...»

Махмæ гæсгæ, Гетьоти Хаджеумари цардæвндаги туххæй абони ци æрмæг мухур кæнæн, е цæмæдесаг уодзæнæй нæ нури кæсгутæн, бустæгидæр ба – кæстæртæн, евгъуд рæстæгугути гъуддæгутæ уойасæбæл æнхæст зонгæ син ке нæ 'нцæ, уомæ гæсгæ. Уæдта ма уой зæгъуйнаг дæр ан, æма аци æрмæг раги финст ке æрцудæй, уомæ гæсгæ фæббæлвурддæр кæнуйнаг æй. Æма нæ зæрди ес нæ газети хæстæгдæр номертæй еуеми уой, уæлдайдæр ба Хаджеумарæн æ фæдонти туххæй лæмбунæгдæрæй радзорун.

«Ходунгæнæг деденæг», – уотæ хуннуй Аравий сакъадахбæл еу зайгъгой. Æ муггагмæ уæхæн тухæ ес, æма адæймаги æнæ ести рæуонæй фæхходун кæнуй 30-35 минутти, уæдта 'й бафунæй кæнуй. Бунæттон адæм «ходунгæнæг муггæгтæй» пайда кæнунцæ, дæндаг ку фæрресуй, уæд.

ЦÆГАТ ИРИСТОНИ АЙÆВАДОН КОСГУТИ АРФИАГ ХЪÆППÆРЭС

ЗÆРДÆХЦÆУÆН ЛÆВАР НЕ 'ХСАРГИН ФÆСЕВÆДÆН

Испайнаг финсæг, Нобели премий лауреат Мигель де Унамо кæддæр уотæ загъта: «Кæд сæ сæ адæмихатти дини, æвзаги æма Фидибæсти гъуддæгутæ не 'ндавунцæ, уæд ма мадта цæбæл хуæст адтæнцæ еугур рæстæугути æма еугур адæмти позттæ? Кæд аци сагъæстæй нæ цæрунцæ гъуди æма монцтæ, уæд ма цæмæй?...»

Аци номдзуд адæймаги уæхæн загъд, ка 'й зонуй, кæмæддæр уайдзæфи хуæн фæккæсдзæнæй, фал, баруагæс уи уæд, уæхæнæй си неци ес. Ес си. Айдагъ исфæлдистадон архайæг нæ, фал æ Фидибæсти сагъæстæ æма бæлдтæ æ зæрдæмæ хæстæг ка есуй, ахсгаг кæмæн æнцæ, уæхæн алли рæстуод адæймаг дæр си æхецæн зундæн ке райса, уæхæн гъуди.

Евгъуд рæстæугути цаутæ æма хабæртæ хуарз ка зонуй, етæ нæ хæццæ исарази уодзæнæнцæ: нæ Фидибæстæн æ лæгæвзарæн рæстæугути нæ исфæлдистадон къабæзти архайгутæ алкæддæр бавдесунцæ Райгурæн бæстæбæл æновуддзийнадæ, сæ еугур рагитæй æма гæнæнтæй фæхъ-хъиамæт кæнунцæ æ сæрбæлтау.

Мæнæ абони дæр, сæрмагонд æфсæддон операций рæстæги дæр, куд Уæрæсей еугур рауæнти, уотæ Цæгат Иристони ис-

фæлдистадон архайгутæ 'нцæ нæ Фидибæсти сæрбæлтау тохгæнугути æмварс.

Ци аллихузон мадзæлттæ арæст цæуй, уонæй еу иссæй хуæрзаудæн равдист «Искусство СВОим». Е байгон æй Цæгат Иристони Национ музейи равдистити зали. Æ исаразунбæл байархайдтонцæ Уæрæсей Федераций æма Цæгат Иристони æскъуæлхт хуæгæнæг Цæллаги Виктор, Цæгат Иристони амалгъонти бартæ гъауай кæнуни æнхæстбаргин Кучити Заур, Национ музей æма хуæгæнугути Цæдес.

Ку зæгъæн, равдистæн æ нисан æй хуæрзаудæн – ардæмæ æрбацæуæг адæмæй алкæмæн дæр рагæ уодзæнæй фæууинун æма зæрдæмæдзæугæ хуæ балхæнун. Мадзал цæудзæнæй 31 мартый уæнгæ. Ци 'хцатæ сæмæ æрæмбурд уа аци равдистæй, етæ еугурæйдæр æрвист æрцæудзæнæнцæ сæрмагонд æфсæддон операций архайгутæн агъази фондмæ.

Аци арфиаг мадзал цитгинæй байгон кæнуни архайгæй, нæ республики Парламенти Сæрдар Тускъати Таймораз æ радзубандий уотæ загъта:

– Арфæ кæнун ауæхæн зæрдæмæдзæугæ æма ахсгаг равдист исаразун ке зæрдæбæл æрлæудтæй æма ибæл

ка байархайдта, уонæн. Абони махæн нæ фæсæвæди хуæздæртæ рæстуодæй архайунцæ сæрмагонд æфсæддон операций, тох кæнунцæ Уæрæсей хуæдбарæдзийнади сæрбæлтау. Хуарз æй ку зонæн, нæ адæм зин дзаманти æма уавæрти кæрæдземæн куд агъаз кодтонцæ, кæрæдземæн нифсдæттæг куд адтæнцæ, уой. Абони аци мадзал дæр æй ирд æвдесæн, нæ култури къабази минæвæрттæ еци гъуддæгмæ сæ архайди хай бахæссунбæл æма сæрмагонд операций бæгъатæр фæсæвæдæн фæййагъаз кæнунбæл куд зæрдæгæй архайунцæ, уомæн. Арфæ ма кæнун ме 'мбæлттæн, республики Парламенти депутаттæн, аци гъуддаги разæнгардæй ке архайунцæ, æнтæстгинæй уомæ се 'вæрæн ке бахастонцæ, уой туххæй. Ци хузтæ балхæндзинан, уони ба нæ еумæйаг фæндæй ратдзинан республики Национ музейæн.

Мадзал исаразугтæй еу, Цæллаги Виктор ба æ радзубандий загъта:

– Алкæмæн дæр уи зæгъун арфи зæгъуйнæгтæ, нæ равдистмæ æрбацæун ке исаккаг кодтайтæ æма ке байархайдтайтæ аци хуæрзаудæн акций, уой фæрци равдистайтæ уæ агъаз. Беретæ архайунцæ хуæрзаудæн акцити, æма мах дæр фæсте нæ байзадан. Фæндуй нæ еугурадæмон хуæрзаудæн гъуддæгтæмæ не 'вæрæн бахæссун аци мадзали фæрци. Ес си аллихузи хузтæ, æнæмæнгæ, уæ зæрдæмæ фæццæудзæнæнцæ.

Проекти архайун исфæндæ кодтонцæ дæс æма дуинсæй хуæгæнæгемæй фулдæр, алкæдæр си адæми размæ рахаста еу кенæ дууæ кусты. Æдеугурæй аллихузон жанр æма аллихузон техникитæй конд куститæ 'нцæ дæс æма æртинсæймæй фулдæр.

Аци мадзали архайгутæ 'нцæ: Уæрæсей Федераций адæмон хуæгæнугтæ Бедойти Шалва, Келехсати Магрез, Уæрæсей Федераций æскъуæлхт хуæгæнугтæ Цæллаги Виктор, Абисалти Юрий, Цæгат Иристони адæмон хуæгæнæг Гасинти Жорж æма ма берæ æндæр зундгонд хуæгæнугтæ. Равдист рахæсдзæнæй 31 мартый уæнгæ. Æма уин рагæ ес, уой бабæрæг кæнун æма арфиаг гъуддаги байархайунæн.

ХУÆРЗÆУÆГ

КЪОСТАЙ ПРЕМИЙ АККАГ БАБÆЙ КА ИСУОДЗÆНÆЙ?..

Цæгат Иристони Сæргълаууæги рази литературæ æма айæвади къабази Хетæгкати Къостай номбæл паддзахадон премий къамис 2024 анзи преми раттун фæдбæл курдиæдтæ (уадзимистæ) есун райдæдта.

Преми аккагонд кæмæн æрцæуа, уонæн æй кадгин уавæри ратдзæнæнцæ Хетæгкати Къостай райгурæн бон – аци анзи 15 октябри.

Литературæ æма айæвади къабази Цæгат Иристони тæккæ цитгиндæр æма бæлдтагдæр хуæрзæуæг æй Хетæгкати Къостай номбæл Паддзахадон преми. Æма æ уагæвæрдмæ гæсгæ, уой райсунмæ æвдист гъауама цæуонцæ, нæ республики литературон æма айæвадон культурæмæ агъазиуæ æвæрæн ка бахаста æма æхсæнадæ арфиаг кæмæй æй, уæхæн авторон уадзимистæ (хецæн авторти æма авторон коллективти уадзимистæ, кæцитæ, каст сæмæ ци анз цæуа, уомæй раздæри дууæ анзей дæргъи æма еци анзи 1 январы уæнгæ гъауама мухургонд, æнхæстгонд, æвдист æма арæст æрцæуонцæ).

Паддзахадон преми раттун фæдбæл уадзимистæ бавдесуни барæ ес Цæгат Иристони æнхæстгæнæг хецаудзийнадæ æма бунæттон хеунаффæйади оргæнти, республики исфæлдистадон Цæдести, æхсæнадон еугæндти, наукон æма исфæлдистадон организацити, газетти æма журналти редакцити, уæдта уæлдæр ахургæнæндæнтти.

Преми райсунмæ æвдист ка цæуй, уони гæгъæдитæ æма æрмæгутæ аци анзи 1 апрелæй 31 майи уæнгæ æмгъудмæ гъауама æрвист æрцæуонцæ къамисмæ мæнæ ауæхæн адресбæл:

Дзæуæгигъæу, Сæребари фæзæ, 1, косæнуат №301, 14.00 сахаттæмæй 17.00 сахаттæй уæнгæ (авдисæрæй мæйрæнбони уæнгæ), телефонтæ: 8(8672) 53-08-22; 8(8672) 53-39-06.

ФИДИБÆСТИ ÆХСАРГИН ТУГЪДОНТИ РОХС НÆМТТÆ – ÆНОСТÆМÆ ЦИТГИНАГ

МИЛДЗИХТИ ЭДУАРДИ НОМБÆЛ ПАРТÆ

Елхотти фиццаг скъолай кадгин уавæри байгон кодтонцæ сæ рауагъдон Милдзихти Эдуарди номбæл партæ. Милдзихи-фурт фæммард æй сæрмагонд æфсæддон операций.

Аци гъуддаг исаразун бантæстæй скъолай косгути фæрци. Скъоламæ æрбацудæнцæ ка фæммард æй, уой хуæнæнтæ, раздæри æмкъласонтæ, Кирови райони ахуради управлений косгутæ, гъауи разамунд. Скъолай директор Хъусати Ларисæ куд загъта, уотемæй Милдзихти Эдуарди хуæнæнтæ ин æ уæлæдæрæс æма хуæрзæугутæ балæвар кодтонцæ скъолайæн.

– Æ къари размæ ин иссугътан сонгун цирæгътæ, хъæбæр зин адтæй евгъуд дзамани æ кой кæнун. Устурæй-минкъийæй æмхузонæй кудтæнцæ, сæ цæстисуг нæ уорæдтонцæ. Æ ном зæрдæбæл дарун махæн ахсгаг æй, гъауама сувæллæнттæ зононцæ, уæхæн бæгъатæртæ ке ес, уой. Æ фурт мах скъолай ахур кæнуй, æ кизгæ ба скъола каст фæцæй, – радзурдта скъолай директор.

Милдзихти Эдуард, кæстæр сержант, сæрмагонд къуари тугъдон, «Лæгдзийнадæ»-йи ордени (æ рамæлæти фæсте), майдантæ «Тугъдон æскъуæлхтдзийнæдти туххæй», «Тугъдон

æвзугъддзийнади туххæй»-и хецау бæгъатæрæй фæммард æй, Мариуполь 2022 анзи 15 мартый сæребарæ кæнгæй. Цудæй ибæл фондз æма дуинсæй анзи. Райгурдæй æма исгъомбæл æй Елхотти, скъолай фæсте ахур кæнунмæ бацудæй Елхотти берæфадатгин колледжмæ. Уой фæсте каст фæцæй Дзæуæгигъæуи хуæнхон-металлургон техникум. Æфсади служби фæсте куста Медгъуддæугути министради. Сæрмагонд къуари бригади рæнгъити æрлæудтæй 2013 анзи.